

Potem sta se usedla na usnjene sedeže motorja, obrnila jekleni ključ in se ob silnem hrupu, kakor najhitrejši blisk odpeljala v noč.

»Tistikrat je na Manhattanu divjal največji požar vseh časov,« so bile zadnje besede, ki jih je slišalo pet policajev od mladega obiskovalca.

Pravljica jih je pokončala! Povsem blede v obraz in z dvema luknjicama na vratu so za zmerom zaspali. Nihče jih ni več prebudil in mladi mož si tega ni gnal preveč k srcu. Ukradel jim je njihovo hitro vozilo in se odpeljal za njo, ki mu je ukradla jekleni ključ.

Tako sta se potem lovila cele noči po Velikem mestu ob morju tja daleč, daleč v večnost.

Alfred de Vigny
Fregata

Prevajalec
Janez
Menart

Dandanašnje pojmovanje poezije se je od začetka tega stoletja omejilo skoraj izključno na liriko. V prejšnjih časih pa so se za naslov dobre poezije lahko povsem enakovredno potegovali tudi razmišljajoča lirika, dramske pesnitve, satira, epigram in v nič manjši meri tudi epika.

Vsaj v zahodni Evropi je epika začela cveteti že pred tisoč leti v obliki sprva narodnih in pozneje tudi umetnih epov in pesnitev, ki so kot oblika zamrli nekako z drugo polovico 19. stoletja. Razcvet svojih krajših oblik, to se pravi balad, romanc, raznih drugih pripovednih pesmi in (krajših) pesnitev, pa je epika tako po Evropi kot pri nas doživela v dobi romantike in zgodnjega realizma. Vodilni v tej zvrsti so bili Nemci, delno, zlasti v pesnitvah, Angleži ter pozneje še Slovani – a zaostajali niso niti Francozi. In če so bili germanski pesniki zagledani predvsem v srednjeveško preteklost, je bilo za Francoze značilno to, da so se v epiki lotevali tudi snovi svojega časa. To lahko rečemo predvsem za vse štiri velike pesnike francoske romantike: Alphonsa de Lamartina (pesnitev Jocelyn), Alfreda de Musseta (Rolla), še zlasti pa za Victorja Hugoja, (ki je upesnil domala vso francosko zgodovino svojega

časa), in za Alfreda de Vignyja (1797–1863); ta je sploh ves svoj pesniški dar izražal v kratkih pesnitvah, napisanih na najrazličnejše motive.

Med temi motivi je tudi zgodovinsko pomemben dogodek, od katerega je takrat, ob nastanku pesnitve, minilo trideset let. To je bila Nelsonova zmaga nad francoskim ladjevjem pri Abukirju leta 1798. Tega leta se je namreč Napoleon Bonaparte, tedaj še vojskovodja direktorija (francoske revolucionarne vlade) izkrcal s svojo vojsko v Egiptu in tam začel vojno proti angleškim zaveznikom ter kmalu zatem dosegel pomembno zmago »pri piramidah«.

Njegovo ladjevje je medtem ostalo zasidrano v ustju Nila. Sestavljeno je bilo iz trinajstih bojnih ladij in štirih fregat, ki so premogle skupaj tisoč dvesto topovskih cevi in osem tisoč mornarjev. Med fregatami je bila tudi ena, ki je nosila ime »La Serieuse«, kar bi se po naše reklo morda »Zanesljiva« (dobesedno »resnobna«, preneseno pa lahko tudi »nevarna«). Prvega avgusta 1798 je to ladjevje nepričakovano napadel in potopil angleški admiral Nelson, čeprav je pri približno istem številu mornarjev imel tri ladje in sto topov manj kot Francozi. Med bojem je potonila tudi fregata »La Serieuse«, ki ji je poveljeval kapitan Martin. V njegova usta je Vigny položil prefinjeno pripoved o lepi, pogumni, nesrečni fregati. Pri tem naj omenimo, da je pesnik uporabil tudi prava imena ljudi, mest in ladij, kar je v poeziji vsekakor precej izjemno.

Poleti 1983 so v zalivu Abukir pri Aleksandriji v Egiptu na pobudo francoske vlade začeli z občutljivimi elektronskimi instrumenti iskati pred dvesto leti potopljeno Napoleonovo ladjevje, z namenom, da ga dvignejo z morskega dna. Medtem ko ga – upajmo, da uspešno – iščejo, pa si, dragi bralci, preberite prelepo pesnitev o eni izmed potopljenih ladij, o fregati »La Serieuse«; kajti v poeziji se ta fregata ni nikdar izgubila. Poezija namreč nikdar ne izgubi ničesar, kar resnično sprejme v svoje večno zavetje.

J. Menart

Fregata I.

ali
KAPITANOVA TOŽBA

O, moja prelepa fregata,
ko plula je sredi valov!
Ob zori blestel je njen krov
v vseh pisanih barvah ahata;
in kakor baloni iz saténa
bleščala so jadra se njena;
vzdolž gredlja nje gladka oplata
kazala je trak iz škrlata
in skrivala dvajset topov;
nje jambori vznak so napol
polegli, kot v sanjah, nad krov.
V sto dneh nas kot ptica krilata
ponesla je vse do Surata

in v stotih spet v Havre domov.

– O, moja prelepa fregata,
ko plula je sredi valov!

II.

Brestu v ponos sta lepa luka in sidrišče,
kjer tristo ladij si lahko pristan poišče.
Boulogne slovi po gornjem mestu; in Calais
po citadeli, ki iz morskih vod se pne.
Dieppu v ponos so stari grad, zroč na sipine,
kjer deve kopljejo se v siju mesečine,
in hriba dva, ki morje gloda ju zaman.
Cherbourg je po lučeh, od daleč vidnih, znan:
vse tja na Guersney in na Jersey, ki ležita
pred njim sred morja, se njegova luka svita.
Lorient v pristanu svojem, kjer varljiv je val,
kopiči zlata zrna z afriških obal.
Spokojni Saint Malo, zazrt v obzorje,
strmi v čeri, ki stražijo izhod na morje.
Le Havre za pomoč in za okras ima
Honfleur in cerkev Naša milostna gospa.
Bordeaux z nabrežij, ki slové po žlahtni lozi,
po veletokih dveh do morja vino vozi.
Vsak kraj lahko zavidal bi Marseillu mik,
ki mu ga daje pas oranž in oljk in fig.
Bayonne od nekdej z jeklom, z zlatom razmetava.
In kardinalov jez je la rochellska slava.
Vse naše luke slavne so po čem – že res –
a le Toulon je splávil ladjo »La Serieuse«.

PLOVBA III.

Ko se je fregata »Serieuse«
odpravljala za Egipt,
pred zoro na njej ples teles
se vzdramil je v živ utrip.
Temà ni še dobro zbledela,
že jadra so se napela,
vrvjè in platna bela,
kot mreža iz nitk in meglíc,
napela med gluhim vrvenjem
in plahutajočim šuštenjem,
ki zatrepeta med zelenjem,
ko dvigne se jata ptic.

IV.

Glej, sidro na krov se vrne,
 potem ko spustilo je čer;
 po igli se kljun obrne,
 na jug si izbere smer.
 Sericuse se izmakne doku,
 rezervo obide v loku,
 potem pa pluje ob boku
 poveljniške ladje »Vzhod«...
 A vtem že nje jadra bela
 kot prsi so se napela,
 da v loku, ki jambor ga dela,
 se križ ji dotika vōd.

V.

Že plove na prvo mesto
 in vse več vetra lovi;
 za sabo pusti »Alcesto«
 in sama naprej hiti.
 Zastave nje vihrajoče
 eskadri ni ujeti mogoče,
 če sama počákati noče
 na sredi prostranih širin.
 A komaj uzre jo v daljavi,
 spet s kljunom navzgor se postavi
 in blisne po morski širjavi
 igrivo kakor delfin.

VI.

V pogrezanju svojem nemirnem
 se kaže in spet gubi
 na morju globokem in širnem;
 in ogenj Elijev, ki tli
 na njenem krmilu, se dviga
 in pada – zdaj je, zdaj spet ni ga –
 in dolgo iz dalje še miga,
 da človek dejal bi o njej:
 ne ladja, bila je strela,
 ki v morju je izgorela,
 pa voda kot od pepela
 iskreče žari naprej.

VII.

Za nami v daljavi temnel je
 splet jader, konic in vrvi:
 kot hosta bohotna, ladjevje
 po sledi je plulo vse dni.
 In zroči na »Šparto« križato,
 na »Fránklina« s spremno fregato,
 na ladij transportnih jato
 v zavetju težkih topov
 z »Artémide«, in na rdeče
 in belo in modro žareče
 zastave, smo rekli strmeče:
 Benetke na hrbtu valov!

VIII.

O, rádost! brzeti kot riba
 in zreti z mostu čez krov
 na kljun, ki se obal izogiba
 in orje si pot prek valov.
 O, krasni pogled na morje,
 na širno, poloblo obzorje,
 ko ziblje se vodno prostorje
 in zraven grozeče mrmra,
 ker žali ga drznost človeka,
 da vdano pred njim ne pokleka,
 in z ladijskim premcem seka
 si póta čez gmote vodá.

IX.

O, radost, prizor čudoviti,
 ko žalostni ocean
 se ladji, iz hrasta zbiti,
 razpira kot plugu ravan.
 V teminah vodene planjave
 ponoči iskré se bleščave
 žuželkice, čudo narave,
 ko v rojih okoli zastav
 in jamborov motno žareče
 kot vešče okoli sveče
 lahkotno skoz zrak, ki trepeče,
 vrvíjo ples frfotav.

X.

Fregata Serieuse od vse flote
 najlepša je ladja bila
 in val jo poln nežne dobrote
 je zibal zdaj sem in zdaj tja
 kot lev, ki z vratu gosto grivo
 si strese in potrpežljivo
 pusti, da mladiček igrivo
 jo grize in s tačko krempljá;
 kot deva, ki nosi na glavi
 vrč glinast in v hoji majavi
 si kdaj pa kdaj ga popravi
 in znova mu roč naravna.

XI.

Serieuse in nje krma visoka
 mi dom je bila dan na dan.
 Imel sem jo rad kot otroka,
 saj bil sem njen kapitan.
 Še sinčka, ki v zibelki joče,
 bi manj bil vesel, mogoče,
 srce pač po svoje hoče ...
 jaz ... jaz sem pravi mornar!
 Otroštvo imel sem ubogo,
 vživél sem se v samsko vlogo,
 o kôpnem ne vem kaj mnogo
 in zanj mi je malo mar.

XII.

Moja klop je moj tron nezavzetni,
 na njej sem vam cesar in bog!
 Smodnik je patron moj zavetni
 in žezlo komandni rog.
 Za krono mi je kokarda
 in častniki moja so garda.
 Moj posel je poln hazarda
 za ladjo in za ljudi.
 A naj premec še bolj zanaša,
 nihčè me nikdâr ne vpraša
 ne, kaj je naloga naša,
 ne, s čim nam mórje grozí.

XIII.

Serieuse je bila vsa družina,
 ki mi kdaj je potrebna bila.
 Bila mi je hči edina;
 velel sem ji: »Hej!« pa je šla.
 Kot da bi dobila krila
 je kleč za seboj pustila,
 kot konj čez zapreko skočila.
 In rekli so mi, da svoj čas,
 nekoč, ko odšel sem s krova,
 nje pot je bila manj gotova,
 kot da bi jo vedno znova
 bil zbegal tuj glas, tuj ukaz.

XIV.

Vsa lepa, vsa vitka in bela
 in lahna kot ptičji puh
 kot živa se vsem je zdela
 v Egiptu, kot dobri duh,
 kakor francoska vila –
 ko s floto, ki jo je vodila,
 je nagnjena obkrožila
 v belini jutranjih ur
 star stolp, da med ljudstvom, ki vpije
 »Vive la patrie!«, zavije
 v luko Aleksandrije
 z imenom Abú Mandúr.

POČITEK XV

Morda je kdo od vas, če na nesrečo
 je kdaj na kôpnem bil, kje videl spečo
 labódico, kako se z njo igra
 dih vetra sredi jézerskih vodá.
 Brezbrižna glava, zleknjena nazaj,
 se skriva v hrbta snežnobel sijaj.
 Prozorna voda prsi ji obliva
 kot skalo in ob njih miglja igriva.
 Puh, ki ji vetrc s perja ga izčeše,
 okrog nje bega in se s peno meša.
 Blazina eno krilo, drugo je pahljača.
 Spi in umerjeno plavut obrača
 ter z njo krmari v valčkih igrajočih –

medtem ko se nabira ji ob bok
mah ličkov, trav in listov plavajočih,
ki k njej zanaša jih neviden tok.

BITKA Tako pri Abukirju je počivala fregata,
zasidrana pred floto sred vodá.
Od daleč videl si, kako njen trak škrlata
se v morju lesketa.

Vsi čolni dvignjeni ob bok na reševalne kline,
vsa jadra zvita – kaj pa naj grozi?
In kot da gledaš tanke niti pajčevine,
so nihale vrvi.

Bili smo sami pomorščaki, rešeni vseh onih
pojav, od plovbe bledih kakor zid –
ti so marširali, napadali na slonih
v dolini piramid.

Bleščeča, od puščav obkrožena, gladina morja
bila je kot dragulj, v zlató vkovan;
rdeče sonce pétnajstega termidórja
znanilo je nov dan.

Nenadoma Serieuse je v samem gredlju zaškrípála;
pred bitko – vedel sem – takó storí.
Zaznal sem njen trzaj in sem ji rekel: »Hvala,
vem, kaj si rekla, hči!«

Pod pálubo imel sem zvezdno ladijsko kukálo
pa sem na horizont ga naravnál.
En, dva, tri – štirinajst trikotkov tam je stalo:
Lord Nelson. No, pa prav!

Nad nas drvel je z vetrom v jadrnih. K sidru prikovana
Serieuse mu togo je kazála bok,
vendàr prestregla je napad neomajana
kot kleč viharni tok.

Vse ladje plule mimo so in salvo izstrelile –
s Serieuse so v vsako bruhnile cevi;

potem so se vse napadalke oddaljile,
ostale pa so tri.

Tri težke topovnjače za uničenje fregate!
Mar pravi admiral počne takó?
Še morske roparje, še gusarje, pirate
bi tega sram bilo!

No, nič zato! Serieuse je iz morečih sanj planila,
zasúkala se trikrat in pri tem
granato za granato, strel za strel vrnila
iz vseh topov vsem trem.

Verižne krogle z nje so pálube in jadra mlele,
da vžgan katran je brizgal vsepočez,
in zasekavale se v jambore debele
kakor zagozde v les.

Serieuse prekrivala sta ogenj in zavesa dima;
vsa črna in zadeta tisočkrat
se je opletala in zvijala pod njima
kakor presekan gad.

Medtem zašlo je sonce v smod pepela, saj in čada
in v mrak ognjene rjaste meglè;
in ko je legla noč, noči skoz mrč zapada
zaznal ni več nihče.

Ujeti smo bili kakor v viharja mračno kepo;
vsak hip iz dalje zagrmel je top;
obstreljevali smo se skozi dim na slepo,
val prhal je kot krop.

A jutraj, ko je sinil svit in je potegnil sever,
uzrli smo, kaj je naredil boj:
brez jader križarke, nezmožne za manever,
fregata pa, ojoj!

Okleščena in brez krmila v sapici jutranji
nemočno tavalala je naokrog;
kdo v tej nakazi bi še prepoznal nekdanji
dragulj ladjarskih rok!

Napol pod vodo že in zmerom bolj in bolj sesana
v vrtince pen, bila je mrtva stvar;
še živ na njej pa razen mene, kapitana,
le tu, tam kak mornar.

Pomagal sem jim v čoln, da srečno so odnesli glávo
na ono stran vrtinčastih vodá;
sam pa na krmo vrnil se in pod zastavo
zbit zleknil se na tla.

Opazil sem, kako Anglež brezupno borbo vodi,
da bi na met vrvi prišel ob bok
mi z ladjami, ki plavale so kakor sodi
nemočne naokrog.

Pod mano voda je grgravo čez palúbo vrela
in drla v trup. Serieuse je šla na dno.
In v hipu jéknila je, kot da bi doжела,
da zdaj je konec z njo.

Bilo mi je, da bi zajokal. Vèndar sem zatrl
to plehko čustvo in dejal: »Oba
sva se držala, kot je treba. In umrl
bom s tabo, hčerkica!«

Najprej se je pogreznil premec. Krma pomolila
pri tem za hip zastavo je iz pen;
zatem se ladja v morje je kot klin zarila
in z njo ves tovor njen.

XVII

No, žal, dva angleška kadeta
rešila sta me iz valov;
zajet sem prišel na ta krov;
nič prida, ta barka prekleta,
a boljša kot kôpno pa lè!
Vsaj morje tu duham sláno
in vi vsaj mornarji ste!
O bojih se menite z mano;
obujamo si spomine
in puhamo dim skozi line

topovske, zdaj, ph! brez topov;
in vseč vam je hvala bahata,
če vzdihnem: »O, moja fregata,
ko plula je sredi valov!«

Dieppe, 1828

Prevedeno 2. 12. 1983, Janez Menart

Janko
Kos

Alamut in evropski nihilizem

Raziskovanje posebnega mesta, ki pripada Bartolovemu romanu *Alamut* znotraj območja, za katero je od Nietzscheja naprej v veljavi pojem o evropskem nihilizmu, se lahko s pridom oprè na številne namige, napotke in opozorila, ki jih je bralcem, interpretom ali pa znanstvenim raziskovalcem ponudil avtor sam. Vendar zadeva takšno raziskovanje tudi na mnoge ovire – pa ne samo na te, ki jih

vsebuje besedilo romana, ampak morda še bolj na takšne, ki jih je postavljaj pred bralca s svojimi razlagami pisatelj *Alamuta* in ki so jih za njim utrjevali njegovi komentatorji, kolikor so nekritično sprejemali to ali ono Bartolovo izjavo, ki ne ustreza dejanskemu stanju romana.

Res je že ob izidu *Alamuta* v letu 1938 ponudil javnosti v intervjujih ali člankih vrsto dejstev, mimo katerih ne more nobena analiza. To velja tudi za mnoge podatke, ki jih je o romanu nanizal v tistih poglavjih obsežnega spisa *Mladost pri sv. Ivanu*, objavljenega leta 1955–56, kjer je izrecno spregovoril o nastanku in pomenu svojega najobsežnejšega, po lastni sodbi tudi najpomembnejšega pripovednega besedila; ali pa za nekatere opombe v spremni besedi, ki jo je napisal za drugo, tržaško izdajo svojega romana leta 1958. Končno so za osvetlitev geneze, sestave in pomena *Alamuta* prav tako pomembni pisateljevi zapiski, dnevniki in drugo tovrstno gradivo, od katerega je sicer večina še zmeraj dostopna samo v rokopisni zupuščini, v tisku pa samo dva večja sklopa: *Literarni zapiski* iz let 1930–33, objavljeni v *Dialogih* za leto 1982, in pa *Literarni zapiski 1958–1961*, natisnjeni v isti reviji leta 1983. Večinoma so ta dejstva točna, zato za razumevanje, razlago in vrednotenje *Alamuta* nepogrešljiva.

Toda ob takšnih navedbah je v Bartolovem razlaganju romana najti tudi vrsto drugačnih, ki ne vzdržijo kritike ali pa jih je treba jemati z veliko previdnostjo. Nekaj se jih dá pripisati na rovaš pisateljevemu napačnemu spominu, nekaj njegovi premajhni kritičnosti, nekatere pa tudi okoliščinam, v katerih je moral pred javnostjo braniti, opravičevati in razlagati svoje delo, bodisi zaradi nerazumevanja bralcev ali zaradi zlonamernosti kritikov.